

Piotr Rataj, Uniwersytet Opolski, Pracownia Historyczna SEP w Opolu

SEKCJA ELEKTROTECHNICZNA W TOWARZYSTWIE POLITECHNICZNYM WE LWOWIE – JEJ DZIAŁALNOŚĆ PRZED WSPÓŁTWORZENIEM STOWARZYSZENIA ELEKTROTECHNIKÓW POLSKICH (1900-1919)

ELECTRICAL ENGINEERING SECTION AT THE POLYTECHNIC SOCIETY IN LVOV - ITS ACTIVITY BEFORE THE CO-INITIATION OF THE ASSOCIATION OF POLISH ELECTRICAL ENGINEERS (1900-1919)

Streszczenie: Artykuł przedstawia działalność Sekcji Elektrotechnicznej w Towarzystwie Politechnicznym we Lwowie (TP), jednej z najstarszych organizacji polskich elektrotechników. Sekcja w znacznym stopniu przyczyniła się do rozwoju elektrotechniki na terenie Galicji, przez wydawanie słowników elektrycznych, opracowywanie przepisów, organizowanie odczytów i inne.

Abstract: The article presents the activity of the Electrical Engineering Section at the Polytechnic Society in Lvov (Towarzystwo Politechniczne - TP), one of the oldest Polish electrical engineering organizations. The section has significantly contributed to the development of electrical engineering in Galicia, through the publication of electrical dictionaries, development of regulations, holding readings and presentations etc.

Słowa kluczowe: *Towarzystwo Politechniczne we Lwowie, historia elektrotechniki, Galicja, elektryfikacja*
Keywords: *Polytechnic Society in Lvov, history of electrical engineering, Galicia, electrification*

1. Wprowadzenie

W 1877 roku powstały w Galicji dwa towarzystwa techniczne, które aż do 1939 roku miały główny wpływ na życie techniczne w tym kraju. Były to – powstałe w Krakowie „Krakowskie Towarzystwo Techniczne” i założone we Lwowie „Towarzystwo Ukończonych Techników”. Przedmiotem artykułu są dzieje Sekcji Elektrotechników (Elektrotechnicznej) tego ostatniego towarzystwa.

„Towarzystwo Ukończonych Techników” już w 1878 roku zmieniło nazwę na „Towarzystwo Politechniczne” (TP), nawiązując do lwowskiej CK Szkoły Politechnicznej, w którą w 1877 roku przekształcono, istniejącą od 1844 roku Akademię Techniczną. Ostatnią zmianą nazwy nastąpiła w 1913 roku, kiedy to z Towarzystwa wystąpili Ukraińcy, którzy założyli swoje własne „Ruskie Towarzystwo Techniczne”, wobec czego przemianowano TP już po raz ostatni na „Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie” (PTP)¹.

Chociaż zagadnienia związane z elektrotechniką były obecne w TP niemal od samego początku, a zajmowali się nią, poprzez odczyty i pu-

blikacje, zwłaszcza Roman Gostkowski², Henryk Machalski³ i Franciszek Dobrzyński⁴, to były to jednak czasy, kiedy ta dyscyplina była we Lwowie traktowana jako ciekawa nowość i nie było w szeregach TP zawodowych elektrotechników.

Zmiany następowały powoli, a przyspieszenie nastąpiło pod koniec XIX wieku, i było związane z powstaniem Katedry Elektrotechniki w Szkole Politechnicznej w 1890 roku, a zwła-

² Roman Gostkowski (1837-1912) inżynier kolejnictwa, profesor CK Szkoły Politechnicznej, pierwszy długoletni prezes TP. W latach 1879-1884 był bardzo aktywnym orędownikiem i popularyzatorem zagadnień elektrotechnicznych w TP, gdzie miał szereg odczytów i publikacji dotyczących zagadnień oświetlenia i napędu elektrycznego, również na kolejach.

³ Henryk Machalski (1835-1919) inżynier kolejnictwa, wynalazca ulepszonego mikrofonu z węglem proskowym, popularyzator zagadnień elektrotechnicznych w TP, szczególnie telegrafii, telefonii.

⁴ Franciszek Dobrzyński (1849-1921/22) fizyk, absolwent Akademii Technicznej we Lwowie, ukończył ponadto fizykę na Uniwersytecie w Berlinie i elektrotechnikę w Wiedniu, docent fizyki w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublanach, prywatny docent elektrotechniki w CK Szkole Politechnicznej, pierwszy wykładowca elektrotechniki na tej uczelni. (1889-90).

¹ *Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie 1877-1927 Księga pamiątkowa*, red. Maksymilian Matakiewicz, Lwów 1927, s. 13.

szcza z uruchomieniem w mieście tramwaju elektrycznego i elektrowni w 1894 roku. Wraz z tymi dwoma wydarzeniami we Lwowie pojawili się inżynierowie elektrycy, którzy w ramach TP podjęli wspólną działalność.

Fot. 1. Symbol TP z 1902 roku (źródło: Towarzystwo Politechniczne we Lwowie 1877-1902 Pamiątnik jubileuszowy)

2. W Komisji słownikowej

Początki zrzeszania się elektrotechników w TP są związane z pracami nad polskim słownictwem elektrotechnicznym. Sprawa słownictwa technicznego, a więc i tego elektrotechnicznego, mocno zajmowała TP od samego początku jego istnienia. Już w 1878 utworzono tam Komisję słownikową⁵. Od 1886 roku rozpoczęto w niej prace nad przygotowaniem słowników do poszczególnych działów techniki, elektrotechnika znalazła się w *Słowniku technologii mechanicznej i budowy machin wraz z elektrotechniką*, którego pierwszym referentem (czyli redaktorem) był Juliusz Jaksa Bykowski, a później Henryk Machalski⁶.

Ostatecznie nie udało się wydać tego słownika, jednak wobec powyższej inicjatywy Komisja słownikowa TP podzieliła się na poszczególne

sekcje tematyczne, co w konsekwencji doprowadziło w 1900 roku do powstania sekcji elektrotechnicznej w tej Komisji. Jej członkami założycielami byli: Stanisław Bogucki, Ferdynand Czernitzky, Roman Dzieślewski, Edmund Postępski, Adolf Włodzimierz Schleyen, Gabriel Sokolnicki, Józef Tomicki, Kazimierz Wiśniewski i dr Ignacy Zakrzewski. Sekcja zbierała się co sobotę, pracując nad ułożeniem słownika elektrotechnicznego⁷.

Tadeusz Żerański, opisując powstanie Sekcji Elektrotechnicznej w TP, podaje inne okoliczności zawiązania nieformalnego kółka elektrotechników w TP. Powołując się na informacje uzyskane od Gabriela Sokolnickiego pisał, że początki ruchu stowarzyszeniowego elektrotechników lwowskich datują się na wiosnę 1901 roku, kiedy to z inicjatywy Józefa Tomickiego, dyrektora Miejskich Zakładów Elektrycznych zebrało się grono elektrotechników i postanowiło spotykać się regularnie w celu omawiania różnych zagadnień fachowych. Rychło zajęto się przede wszystkim słownictwem i to doprowadziło do powstania osobnej sekcji w Komisji słownikowej TP⁸.

Najwcześniejsza wzmianka o sekcji w „Czasopiśmie Technicznym” – organie TP – pochodzi z sierpnia 1900 roku, kiedy to przewodniczący Komisji słownikowej, Bolesław Weryha Darowski informował o zamieszczeniu przez Mariana Lutostawskiego w jego podręczniku *Prąd elektryczny* „słownicza wyrazów niezupełnie utartych lub pierwszy raz użytych”, stwierdzając, że niewątpliwie Sekcja elektrotechniczna Komisji słownikowej wyda o tym słowniczku orzeczenie⁹. Znaczy to, że taka Sekcja istniała już w 1900 roku, co nie przeczy jednak relacji Sokolnickiego, bo w 1901 roku postanowiono zapewne zacząć omawiać w tym gronie sprawy niezwiązane bezpośrednio ze słownictwem, a więc zagadnienia praktyczne, przepisy. Wynikiem tego było wydanie w 1902 roku *Przepisów dla urządzeń elektrycznych zasilanych z Miejskiego Zakładu Elektrycznego we Lwo-*

⁷ Tamże, s. 66.

⁸ Tadeusz Żerański, *Historia Stowarzyszenia Elektryków Polskich 1899-1919*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1939, nr 12, s.603.

⁹ Bolesław Weryha Darowski, *Ustalenie słownictwa technicznego i wynik konkursu warszawskiego w r. 1900*, „Czasopismo Techniczne” (dalej: CT) 1900, nr 16, s. 208.

⁵ Bolesław Weryha Darowski, *Słownictwo techniczne*, [w:] *Towarzystwo Politechniczne we Lwowie 1877-1902 Pamiątnik jubileuszowy*, red. Edmund Grzębski, Lwów 1902, s. 64.

⁶ Tamże, s. 65.

wie¹⁰ (przepisów instalacji głównie dla tramwaju elektrycznego)¹¹.

Prace nad słownictwem przyspieszyły zaś, kiedy na przełomie lat 1901 i 1902 na ręce Sokolnickiego trafił pierwszy polski słownik elektrotechniczny, odbity na hektografie¹² w zimie 1901 roku pt. *Niemiecko-polski słowniczek wyrazów technicznych i terminów naukowych z dziedziny magnetyzmu, elektryczności i elektrotechniki*, ułożony przez studenta Politechniki w Darmstadt, Tadeusza Żerańskiego, z prośbą przejrzenie i uzupełnienie.

Fot. 2. Tadeusz Żerański 1880-1947 (źródło: zbiory Muzeum Historii Elektryfikacji we Lwowie)

Już w lutym 1902 roku wyszło drugie wydanie tego słowniczka, pt.: *Niemiecko-polski słowniczek elektrotechniczny wydany staraniem młodzieży polskiej kształcącej się w Darmstadtzie; Przejrzany i uzupełniony przez grono elektrotechników Lwowskiego Towarzystwa Politechnicznego* (32 strony). Egzemplarz tego słownika do dziś jest dostępny w zbiorach Biblioteki Politechniki Lwowskiej.

Ów słowniczek zachęcił lwowian do dalszej pracy, zdecydowali się przygotować obszerniej-

szy słownik elektrotechniczny w pięciu językach, do którego wyrazy układać mieli również członkowie Izby Elektrotechników w Krakowie, których obiecał wspomóc prof. fizyki na UJ August Witkowski, członek Akademii Umiejętności¹³.

Wówczas nawiązano również kontakty ze środowiskiem warszawskich elektryków, którzy pojawili się we Lwowie na obchodach 25-lecia TP. Przewodniczący warszawskiej Delegacji Elektrotechnicznej, Kazimierz Obrębowicz i jej sekretarz, Marian Lutosławski uczestniczyli w posiedzeniu Sekcji elektrotechnicznej Komisji słownikowej TP, gdzie przedstawili projekt zasad, którymi mieli się wszyscy kierować przy opracowywaniu polskiego słownictwa elektrotechnicznego, który po dyskusji przyjęto¹⁴. Te pięć zasad opublikowano później na łamach zarówno warszawskiego „Przeglądu Technicznego” jak i „Czasopisma Technicznego”¹⁵.

Celem wspólnego zsynchronizowania prac nad słownictwem podpisano stosowną umowę¹⁶. Ustalono w niej, że wspomniany wyżej słowniczek studencki, przejrzany przez członków TP, jest pierwszą propozycją, do której mieli ustosunkować się warszawscy elektrycy. Efektem tej umowy było wydanie w 1904 roku *Materiałów do słownictwa elektrotechnicznego*, ułożonych przez T. Żerańskiego, a przejrzanych i uzupełnionych przez M. Lutosławskiego. W słowniku tym, przy każdym wyrazie zostawiono miejsce na propozycje Lwowa i Warszawy – co miało być podstawą dyskusji i ostatecznego przyjęcia uzgodnionych wyrazów. Wbrew nadziejom, *Materiały* nie stały się podstawą do dyskusji, której zaniechano¹⁷. Dlaczego? Z pewnością w Warszawie wpłynęły na to wydarzenia związane z rewolucją 1905 roku, a później zajęcie się przez to środowisko tłumac-

¹³ Bolesław Weryha Darowski *Słownictwo*, CT 1902, nr 13, s.187.

¹⁴ Tadeusz Żerański, *op. cit.*, s. 604.

¹⁵ Bolesław Weryha Darowski, *Słownictwo*, CT 1902, nr 13, s.187-188. Podkreślił tam, że zasady przyjęte przez elektryków zostały przyjęte przez innych techników działających w Komisji słownikowej TP.

¹⁶ Tadeusz Żerański, *op. cit.*, s. 604. Tekst umowy patrz: Marian Lutosławski, Tadeusz Żerański, *Materiały do słownictwa elektrotechnicznego*, Warszawa 1904.

¹⁷ Tadeusz Żerański, *op. cit.*, s. 604, por. także: Jan Rzewnicki, *Prace nad słownictwem elektrotechnicznym 1900-1925*, Warszawa 1925, s. 5.

¹⁰ Tadeusz Żerański, *op. cit.*, s. 604.

¹¹ Bolesław Weryha Darowski *Słownictwo*, CT 1902, nr 13, s.187.

¹² Hektograf – przenośny powielacz tekstu, z formą w postaci woskowej kalki.

czeniu niemieckiego wydawnictwa *Hütte* (wydany po polsku jako *Technik* w 1908 roku)¹⁸. We Lwowie zaś w 1905 roku zmarł Bolesław Weryha Darowski, co wymusiło przeorganizowanie Komisji słownikowej. W nowej Komisji, zastępcą prezesa został znany już nam Henryk Machalski, a sekretarzem Gabriel Sokolnicki¹⁹.

W 1906 roku utworzono też w Komisji na nowo Sekcję mechaniczno-elektrotechniczną (stąd też kilka razy podawano rok 1906 jako początek działalności stowarzyszeniowej elektryków lwowskich)²⁰. Mimo tego, prace nad słownictwem zamarły na krótko we Lwowie.

Fot. 3. Tadeusz Gajczak (1880-1939), (źródło: „Przegląd Elektrotechniczny” 1939, nr 12, s. 605)

Elektrotechnika lwowska stale się jednak rozwijała, pojawili się też w życiu stowarzyszeniowym, wraz z nowym pokoleniem, nowi ludzie - przede wszystkim Maurycy Altenberg, Tadeusz Gajczak (vel Gayczak) i Kazimierz Drewnowski, którzy rychło przestawili działalność stowarzyszeniową elektryków lwowskich na nowe tory. Wszyscy byli świeżo upieczonymi inżynierami, Gajczak ukończył w 1904 roku

Wydział Budowy Maszyn we Lwowie, zatrudniając się tamże jako asystent maszynowy na kolei państwowej, a w 1906 rozpoczął działalność w TP²¹.

Warto zwrócić uwagę na podobną drogę Altenberga i Drewnowskiego. Oboje ukończyli Wydział Budowy Maszyn we Lwowie (pierwszy w 1898 roku, drugi w 1903). Oboje studiowali następnie na zachodzie (Altenberg w Belgii, w Leodium, a Drewnowski w szwajcarskim Zurychu) zdobywając dyplomy inż. elektrotechników. Oboje później praktykowali w Szwajcarii, pod kierunkiem Ignacego Mościckiego we Fryburgu (Altenberg odbył praktykę również w szwajcarskich hydroelektrowniach).

Pierwszy w 1903 roku, przystąpił do TP Altenberg, który rozpoczął intensywną działalność odczytową i publicystyczną, wnosząc do środowiska lwowskiego temat hydroenergetyki²². Drewnowski wrócił do Lwowa w 1907 roku, zostając powołany na stanowisko adiunkta w Katedrze Elektrotechniki w CK Szkole Politechnicznej. W tym też roku przystąpił do TP²³, i to właśnie on, razem z Tadeuszem Gajczakiem zainicjowali powstanie odrębnej sekcji zawodowej – Sekcji Elektrotechnicznej.

3. Sekcja w latach 1908-1914

Zebranie konstytuujące Sekcję odbyło się 27 marca 1908 roku, przewodniczył mu Józef Tomicki, natomiast Drewnowski²⁴ zaprezentował jej cele:

²¹ Jerzy Kubiawski, *GAYCZAK (Gajczak) Tadeusz Aleksander (1880-1939)*, [w:] *Słownik Biograficzny Techników Polskich*, z. 11, Warszawa 2000, s. 34.

²² W 1903 roku ogłosił m.in.: *O wyzyskiwaniu sił wodnych dla celów przenoszenia energii na odległość*, CT 1903, nr 3, s. 31-34, nr 4, s. 46-47, nr 5, s. 58-61, nr 6, s. 71-73; *Opis centrali hydroelektrycznej w Vouvry*. CT 1903, nr 10, s. 131-133, nr 11, s. 144-147, nr 12, s. 161-162; *Opis urządzeń hydroelektrycznych Genewy w Chevres*, CT 1903, nr 13, s. 174-176, nr 14, s. 190-193, nr 15, s. 206-207; *O przenoszeniu energii na odległość zapomocą prądów stałych (system Thury)*, CT 1903, nr 18, s. 252-257.

²³ CT 1907, nr 19, s. 292. W tym samym roku ogłosił w CT artykuły: *O zastosowaniu kondensatorów Mościckiego w elektrotechnice* (nr 8, s. 121-124, nr 10, s. 157-161); *Prąd stały jako czynnik przy przenoszeniu energii elektrycznej na znaczne odległości* (nr 15, s. 233-235, nr 16, s. 241-242); *Przyszłość elektrycznego oświetlenia* (nr 23, s. 352-354).

²⁴ Tadeusz Żerański, *op. cit.*, s. 605.

¹⁸ Jan Rzewnicki, *op. cit.*, s. 5-6.

¹⁹ *Z komisji słownikowej*, „Czasopismo Techniczne” 1905, nr 11, s. 204.

²⁰ Por. *Sekcja elektrotechniczna*, CT 1908, nr 8, s. 131; *Oddział Lwowski (1906 r.)*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1930, nr 12, s. 297.

1. Ustalić słownictwo elektrotechniczne w Galicyi i z projektem gotowym wejść w porozumienie z Komitetem redakcyjnym Technika.
2. Wydać w języku polskim „Przepisy bezpieczeństwa”, ułożone przez Stowarzyszenie elektrotechników w Wiedniu, a przez władze zatwierdzone.
3. Starać się o wyrobienie sobie wśród szerszego ogółu opinii ciała, do którego by się można było zwracać w kwestiach, dotyczących urządzeń elektrycznych, interpretacji paragrafów ustawy o „Przepisach bezpieczeństwa”, expertyz itp.
4. Wydać poradnik dla monterów i instalatorów w języku polskim, któryby równocześnie mógł służyć jako propaganda polskiego słownictwa elektrotechnicznego²⁵.

Następnie kierownictwo Sekcji oddano Drewnowskiemu, a Gajczakowi funkcję sekretarza. Członkami-założycielami byli zaś: Maurycy Altenberg, Stanisław Bogucki, Leszek Czajkowski, Roman Dzieślewski, Marian Dzięwoński, Aleksander Groza, Waclaw Günther, Edwin Hauswald, Roman Januszkiewicz, Karol Kauczyński, Konrad Knaus, Stanisław Kozłowski, Marian Kuczyński, Ignacy Mościcki²⁶, Adolf Włodzimierz Schleyen, Gabriel Sokolnicki, Józef Tomicki, Kazimierz Wiśniewski, Dr Ignacy Zakrzewski²⁷. Na posiedzeniu inauguracyjnym Drewnowski wygłosił referat: *W sprawie słownictwa elektrotechnicznego zastosowanego w II tomie „Technika”* – zagajając dyskusję na temat słownictwa²⁸. Rozpoczęła się ponad dziesięcioletnia, samodzielna działalność Sekcji.

W 1909 roku w działalność Sekcji włączył się, mianowany profesorem elektrotechniki CK Szkoły Politechnicznej pod koniec 1908 roku, Aleksander Rothert, wybitny specjalista w dziedzinie maszyn elektrycznych, który wygłosił 2 III 1909 w Sekcji referat o przetwornicach jedno- i dwutwornikowych²⁹. W drugiej połowie

1909 roku Drewnowski i Gajczak wyjechali do Szwajcarii, celem zapoznania się z tamtejszymi nowinkami z dziedziny elektrotechniki, a efektem ich wyjazdu był artykuł w „Czasopiśmie Technicznym”³⁰.

W 1910 roku Sekcja (licząca 22 członków)³¹ kontynuowała prace nad tłumaczeniem wiedeńskich przepisów bezpieczeństwa, pracowano również nad wydaniem słownika elektrotechnicznego, który zamierzano początkowo wydać razem z przepisami, ostatecznie zdecydowano jednak wydać go na osobnej odbitce, ale sprzedawać razem³².

Szczególnie ważny był udział Sekcji na V Zjeździe Techników Polskich, który miał miejsce we Lwowie w dniach 8-11 IX 1910 roku. W ramach zjazdu utworzono osobną sekcję elektrotechniczną, jej przewodniczącym został Roman Dzieślewski, jego zastępcami Józef Tomicki i Aleksander Rothert, a sekretarzami Kazimierz Drewnowski i Tadeusz Gajczak. Wygłoszono na sekcji następujące referaty – I. Mościcki: (w zastępstwie odczytał M. Lutosławski) *O otrzymywaniu kwasu azotowego własnym systemem*, K. Drewnowski: *O kondensatorach elektrycznych systemu Mościckiego*, T. Gajczak: *O zastosowaniu motorów Diesla w elektrowniach*, Jan Szczepaniak: *Trakcja elektryczna kolei z osobiwszem uwzględnieniem Galicyi*, Wilhelm Hertz i J. Tomicki: *Przepisy bezpieczeństwa przy instalacjach elektrycznych*³³ – jak widać, w zjeździe dominowali miejscowi, dotkliwie odczuwano zwłaszcza brak kolegów z Królestwa. Na zjeździe zgłoszono kilka wniosków, które wytyczyły działalność lwowskich elektrotechników na najbliższe lata, postulowano rozszerzenie działalności kursów technicznych, wydanie podręcznika dla monterów, rozwój szkolnictwa niższego i śred-

²⁵ *Sekcja elektrotechniczna*, CT 1908, nr 8, s. 131.

²⁶ W tamtym czasie nie mógł być we Lwowie, więc został członkiem korespondentem.

²⁷ *Oddział Lwowski (1906 r.)*, s. 297.

²⁸ Referat ukazał się drukiem: *W sprawie słownictwa elektrotechnicznego zastosowanego w II tomie „Technika”*, CT 1908, nr 7, s. 121-124.

²⁹ Do tego referatu nawiązał Drewnowski, który w CT 1909, nr 10, s. 117-119, nr 11, s. 129-131 ogłosił artykuł *Przetwornice jedno- i dwutwornikowe (porównanie)*, jak podał, artykuł niniejszy był wzorowany na referacie Rotherta tylko co do ogólnego zakresu oraz sposobu przedstawienia tematu. Poza

Sekcją Rothert ogłosił ponadto w CT swój wykład wstępny *Rzut oka na historię maszyn elektrycznych*, nr 4, s. 37-40.

³⁰ Kazimierz Drewnowski, *Postępy na polu przenoszenia energii i trakcji elektrycznej w Szwajcarii*, CT 1910, nr 4, s. 41-45, nr 5, s. 55-59, nr 6, s. 69-73, nr 7, s. 88-92, nr 8, s. 108-112, nr 9, s. 121-127.

³¹ *Sprawozdanie Sekcji elektrotechników*, [w:] *XXXIV Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1910*, Lwów 1911, s. 11.

³² *Ibidem*.

³³ *Pamiętnik V Zjazdu Techników Polskich we Lwowie w roku 1910*, red. Stanisław Anczyc, Lwów 1911, s. XIII.

niego, a także dostosowanie szkolnictwa wyższego do warunków gospodarczych w kraju (wniosek Mieczysława Pożaryskiego z Warszawy). W sprawie słownictwa polecono polskiemu stowarzyszeniom technicznym przedyskutowanie projektu zgłoszonego przez Sekcję Elektrotechników TP *Słowniczka Elektrotechnicznego Niemiecko-Polskiego* (wydany w 1911 roku)³⁴ w celu ujednoczenia polskiego słownictwa elektrotechnicznego (wniosek K. Drewnowskiego). Zalecano prowadzenie i wydawanie regularnej statystyki przez polskie elektrownie (wniosek K. Drewnowskiego), w końcu zgłoszono sprawę międzynarodowego ujednostajnienia przepisów elektrotechnicznych (wniosek K. Drewnowskiego i W. Hertza)³⁵.

Z innych prac Sekcji w roku 1910 należy wymienić przygotowanie na życzenie dyrekcji Szkoły Przemysłowej we Lwowie programu 5-miesięcznego kursu elektrotechniki dla monterów i instalatorów³⁶, a także zainicjowanie memoriału instalatorów elektrycznych do ministerstwa robót publicznych w sprawie szkodliwości udzielania koncesji instalatorskich osobom bez odpowiednich kwalifikacji. Zaproponowano, by władze przed wydaniem koncesji zwracały się do TP o opinię o kwalifikacjach petentów³⁷.

W 1911 ukazały się nakładem Sekcji *Przepisy bezpieczeństwa urządzeń elektrycznych o prądzie silnym* (110 stron) przetłumaczone przez Drewnowskiego i Gajczaka. Wydano je w liczbie tysiąca egzemplarzy, które rozeszły się w szybkim tempie (co było dowodem wielkiego zapotrzebowania) i przyniosły Sekcji zysk, który zdecydowano się przeznaczyć na dalsze wydawnictwa³⁸. Przepisy te znajdują się do dziś w zbiorach Biblioteki Politechniki Lwowskiej. Jak zapowiadano, razem z *Przepisami* ukazał się prezentowany na V Zjeździe Słowniczek.

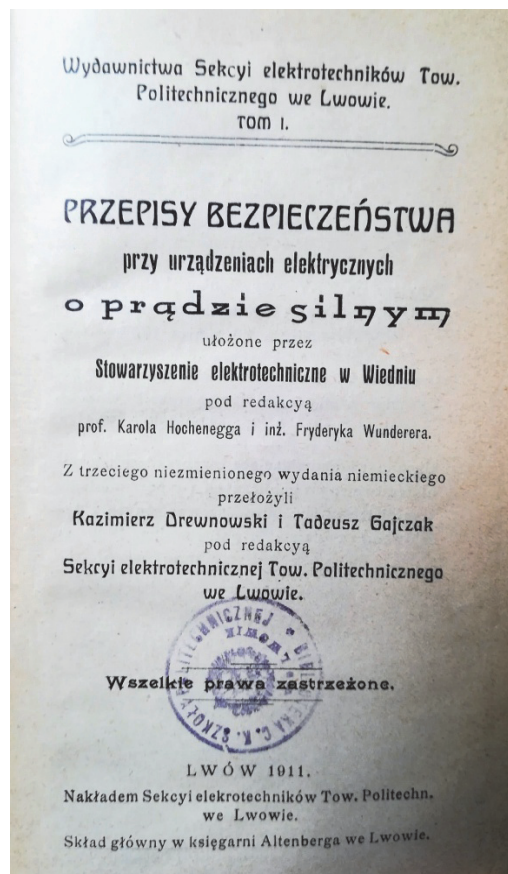
³⁴ Jan Rzewnicki, *op. cit.*, s. 7.

³⁵ *Pamiętnik V Zjazdu Techników Polskich we Lwowie w roku 1910*, s. XVIII, XX.

³⁶ *Sprawozdanie Sekcji elektrotechników*, [w:] XXXIV *Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1910*, Lwów 1911, s. 11.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Sprawozdanie Sekcji elektrotechników*, [w:] XXXV *Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1911*, Lwów 1912, s. 12.

Fot. 4. Strona tytułowa *Przepisów* (Źródło: zbiory biblioteki Narodowego Uniwersytetu „Lvivska Politechnika” we Lwowie)

Wówczas też wystąpił Drewnowski z inicjatywą, w której podsumował dotychczasowy rozwój elektrotechniki w Galicji, wskazując postępy i braki. Miał na ten temat odczyt w sekcji (który ukazał się także w „Czasopiśmie Technicznym”)³⁹. Omówił trzy sfery galicyjskiej elektrotechniki: przemysł elektrotechniczny, wytwarzanie energii elektrycznej i szkolnictwo elektrotechniczne. Na koniec sformułował postulaty, które miały na celu poprawę sytuacji elektrotechniki w Galicji:

1. *Utworzenie krajowego biura elektrotechnicznego, któreby miało na celu badanie i popieranie czynników rozwojowych przemysłu elektrotechnicznego w Galicji. Do zakresu działania takiego biura należałoby między innymi:*

a) *ułatwianie miastom zakładania elektrowni przez opracowywanie projektów lub ogólnych podstaw tychże, rozpisywanie ofert itp., wyrażanie kredytów na budowę elektrowni;*

³⁹ Kazimierz Drewnowski, *Postępy i braki elektrotechniki w Galicji*, CT 1911, nr 10, s. 130-132, nr 11, s. 146-148, nr 12, s. 160-161.

- b) prowadzenie systematycznej kontroli i dostarczanie fachowej porady miejskim zakładom elektrycznym;
- c) propagowanie sprawy elektrowni okręgowych, a nawet zakładanie ich własnym kosztem lub w formie udziałów w towarzystwach akcyjnych czy spółkach;
- d) elektryzacja kolei lokalnych krajowych ;
- e) prowadzenie racjonalnej statystyki elektrowni.

2. Ułożenie katastru sił wodnych.

3. Prowadzenie statystyki przemysłowej w sposób jak najbardziej przydatny przy zakładaniu elektrowni.

4. Rozszerzenie instytutu elektrotechnicznego w Szkole politechnicznej we Lwowie i urządzenie nowoczesnych laboratoryjów, przystosowanych nie tylko do nauczania lecz i do badań naukowych.

5. Utworzenie wydziału elektrotechnicznego w Wyższej Szkole przemysłowej w Krakowie⁴⁰.

Realizując pierwszy postulat już w 1911 roku Sekcja rozpoczęła prace nad memoriałem do Sejmu Krajowego, którego zadaniem miałyby być wskazanie znaczenia elektrotechniki dla rozwoju przemysłu i rolnictwa i utworzenie biura elektrotechnicznego przy Wydziale Krajowym (czyli rządzie galicyjskim)⁴¹. W sprawie Memoriału dnia 18 I 1912 roku odbyło się zebranie Sekcji w trakcie którego Drewnowski odczytał projekt Memoriału, ułożonego przez niego i Gajczaka⁴². Wywołał on dyskusję zebranych, wypowiedzieli się: Sokolnicki, Tomicki, Teodorowicz, Świeżawski, Hauswald (który był przeciwny utworzeniu takiego biura), Bily. Z powodu przedłużającej się dyskusji wyłoniono komisję, złożoną z Altenberga, Drewnowskiego, Gajczaka, Sokolnickiego i Tomickiego, która miała rozważyć uwagi poruszone na dyskusji. Na następnym zebraniu, 29 I 1912 roku, Tomicki zaprezentował poprawiony projekt Memoriału, z którego wyrzucono zapis o wypracowywaniu projektów elektrowni i elektryfikacji kolei przez postulowane biuro. Hauswald postawił wniosek, aby domagać się nie utworzenia biura, a powołania referenta do

spraw elektrotechnicznych przy Wydziale Krajowym. Wniosek ten odrzucono. Memoriał został zatwierdzony przez Wydział Główny TP i 7 II 1912 został on przedłożony Sejmowi przez rektora Politechniki⁴³. Opublikowano go w „Czasopiśmie Technicznym”⁴⁴.

W treści zwrócono uwagę na wielkie znaczenie elektryki dla rozwoju przemysłu, a jednocześnie coraz większy rozwój elektrotechniki w Galicji. Pomimo tego, galicyjska elektrotechnika rozwijała się zdaniem Sekcji źle, bo wiele elektrowni miało niefachowy personel, co uniemożliwiało prowadzenie racjonalnej gospodarki. Odwołano się do słabego zelektryfikowania rolnictwa i zupełnego braku elektryfikacji kolei. Jako środek zaradczy zaproponowano budowę elektrowni okręgowych. Podkreślono znaczenie wyzyskania sił wodnych do wytwarzania elektryczności. W celu usystematyzowania i zwiększenia rozwoju elektrotechniki Sekcja postuluwała założenie przy Wydziale Krajowym Biura elektrotechnicznego, którego kompetencje zostały już przedstawione wyżej, w cytowanych postulatach Drewnowskiego, wyrzucono jednak stamtąd zapis o elektrowniach okręgowych i elektryfikacji kolei, a zamiast tego Biuro miałyby popierać wyzyskanie innych źródeł energii (siły wodne, torf, węgiel brunatny) i propagować wykorzystywanie napędu elektrycznego w przemyśle i rolnictwie. Na koniec powołano się na istnienie podobnych instytucji jak postulowana w Czechach, Bawarii, Prusach, Saksonii, Alzacji i Lotaryngii.

W 1912 roku do Sekcji zwrócono się w sprawie wypracowania programu kursów dla dozorców urządzeń elektrycznych w Borysławiu, na zebraniu 29 I projekt programu przedstawił Drewnowski, który przyjęto⁴⁵. Wówczas też Drewnowski zgłosił do Wydziału Głównego TP projekt regulaminu biura porady elektrotechnicznej, która miała działać przy TP, a którą Sekcja elektrotechniczna zdecydowała się powołać do życia. Wydział wyraził zgodę na utworzenie takiego biura, wyłonił jednak specjalną komisję, której zadaniem miało być

⁴⁰ *Ibidem*, s. 161.

⁴¹ *Sprawozdanie Sekcji elektrotechników*, [w:] XXXV Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1911, Lwów 1912, s. 12.

⁴² *Zebranie sekcji elektrotechników i mechaników*, CT 1912, nr 10, s. 146-147.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Memoriał w sprawie rozwoju elektrotechniki w Galicji*, CT 1912, nr 10, s. 140-142.

⁴⁵ *Zebranie sekcji elektrotechników i mechaników*, CT 1912, nr 10, s. 147; Pełny program kursów patrz: CT 1913, nr 10, s. 114-115.

unormowanie jego zakresu działania⁴⁶. Prace musiały jednak się przeciągać, bo nie ma w późniejszych sprawozdaniach Sekcji mowy na temat biura porady elektrotechnicznej przy TP.

W tym samym, 1912 roku odbył się kolejny, VI Zjazd Techników Polskich w Krakowie. W jego trakcie miał miejsce zjazd elektrotechników, którego prezesem obrano prof. Aleksandra Rotherta. Członkowie Sekcji lwowskiej wzięli w tym zjeździe czynny udział. Drewnowski, realizując postulat tworzenia statystyki elektrowni, zaprezentował referat na ten temat, przybliżając dane do statystyki 21 z 22 istniejących wówczas w Galicji elektrowni⁴⁷. Po referacie nastąpiła dyskusja, w której wyniku uchwalono potrzebę wydawania statystyk elektrowni miejskich na ziemiach polskich i wydania pisma zawierającego wskazówki racjonalnego prowadzenia ruchu w elektrowniach. Drugiego dnia obrad połączono zjazdy elektrotechników i mechaników. Wygłosił wtedy referat Gajczak, pt. *Zastosowanie i rentowność motorów Diesla w elektrowniach i zakładach przemysłowych* (również wydrukowany w pamiętniku)⁴⁸. Trzeciego dnia obrad Drewnowski zaprezentował sprawę utworzenia krajowego biura elektrotechnicznego. Po dyskusji zjazd uchwalił poprzeć tą akcję Sekcji⁴⁹.

Kolejny rok zaznaczył się współpracą Sekcji elektrotechników z Galicyjską Spółką Siemens-Schuckertowską nad słownictwem cenników wyrobów tej spółki⁵⁰. Skłoniło to Sekcję do wydania nowych materiałów do słownictwa elektrotechnicznego, które wykorzystywałyby słownictwo ustalone przy opracowywaniu powyższego cennika, wybuch wojny uniemożliwił jednak ukończenie tych materiałów. W 1913 roku do Sekcji zwróciło się Namiestnictwo Ga-

licyjskie, które poprosiło o opinię w sprawie projektu Ministerstwa Robót Publicznych do prowadzenia przemysłu elektrotechnicznego. Ponownie Sekcja rekomendowała zaostrzenie kryteriów udzielania koncesji, motywując to koniecznością wykonywania większych robót przez wysoko kwalifikowanych i ochroną inżynierów-elektryków przed niewykształconą konkurencją⁵¹. Ponadto, w związku z zaleceniem do użytku przez Ministerstwo Robót Publicznych *Wskazówek ratowania porażonych prądem elektrycznym* opracowanych przez Związek austriackich i węgierskich elektrowni, Sekcja zajęła się tłumaczeniem tychże. Nie stało się to jednak z jej inicjatywy, ale bliżej nieznanego wydawnictwa, które zwróciło się do Sekcji o tłumaczenie⁵².

Dnia 2 IV 1914 roku odbyło się ostatnie zebranie Sekcji przed wybuchem I wojny światowej. Pierwszą sprawą, którą się zajęto była kwestia następnego, VII Zjazdu Techników Polskich (wraz z III Zjazdem Elektrotechników), który miał odbyć się w 1915 roku w Warszawie. Referent Drewnowski, proponował poruszenie na zjeździe spraw: słownictwa elektrotechnicznego, statystyki elektrowni galicyjskich i szkolnictwa elektrotechnicznego w Galicji. Po dyskusji uchwalono w sprawie słownictwa zwrócić się do Koła elektrotechników w Warszawie z propozycją współpracy i wypomnieniem, że mimo uchwał V i VI ZTP elektrycy warszawscy nie zajęli żadnego stanowiska wobec propozycji słownictwa zgłoszonych przez Sekcję, a nawet nie odpowiadali na pisma w tej sprawie. Gdyby to więc nie poskutkowało, Sekcja zmuszona byłaby wprowadzać własne słownictwo w Galicji, bez oglądania się na Królestwo. Ponadto uchwalono wydać statystykę elektrowni miejskich w Galicji według stanu na dzień 1 I 1915 i przedłożyć zjazdowi. By wydać taką statystykę podniesiono, że konieczne jest przygotowanie okólnika dla elektrowni, którego przygotowanie zadeklarowała elektrownia lwowska, a referentem w tej kwestii mianowano Sokolnickiego. W sprawie szkolnictwa elektrotechnicznego uproszono Drewnowskiego o przygotowanie referatu na ten temat. Uchwalono także przedstawić na zjeździe wniosek

⁴⁶ *Posiedzenie Wydziału z dnia 22 kwietnia 1912*, CT 1912, nr 19, s. 253.

⁴⁷ *Pamiętnik VI Zjazdu Techników Polskich od 11 do 15 września 1912 r. w Krakowie*, red. Stanisław Żeleński, Roman Ingarden, Kraków 1914-1917, s. 213; Referat został wydrukowany w pamiętniku zjazdu na stronach 215-221.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 243-253.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 214.

⁵⁰ *Sprawozdanie Sekcji elektrotechników*, [w:] *XXXVII Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1913*, Lwów 1914, s. 10. Recenzja cenników wyrobów elektrotechnicznych (Siemens-Schuckert i A.E.G.) zob. CT 1913, nr 5, s. 57-58.

⁵¹ *Sprawozdanie Sekcji elektrotechników*, [w:] *XXXVII Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1913*, Lwów 1914, s. 10.

⁵² *Ibidem*.

o przyjęcie uchwał Międzynarodowej Komisji Elektrotechnicznej za obowiązujące polskich elektrotechników. W końcu wybrano nowy zarząd Sekcji: Rothert – przewodniczący, Drewnowski – zastępca przewodniczącego, Günther – sekretarz, Kauczyński – zastępca sekretarza⁵³.

4. Lata wojny i okres powojenny (1914-1919)

Zamierzone czynności Sekcji i prace wokół nich przerwał wybuch wojny w lipcu 1914 roku. Niedługo potem Lwów został zajęty przez wojska rosyjskie, będąc okupowany od 3 IX 1914 do 22 VI 1915, kiedy to został odbity. W czasie okupacji rosyjskiej stowarzyszenia miały zakaz działalności bez zezwolenia, co spowodowało, że PTP, jak i Sekcja nie działały⁵⁴.

Po wyzwoleniu miasta w 1915 roku PTP i Sekcja wznowiły działalność, jednak warunki wojenne i odpływ ludzi sparaliżowały ich aktywność. Do wojska wstąpili z grona Sekcji m.in. Wacław Günther i Kazimierz Drewnowski (którzy obaj po wojnie nie wrócili do Lwowa, przenosząc się do Warszawy, co poważnie osłabiło działalność Sekcji).

Fot. 5. Kazimierz Drewnowski w 1916 roku (źródło: *XV Lecie Koła Elektryków Studentów Politechniki Warszawskiej 1916-1931*, Warszawa 1931, s. 13)

⁵³ *Sprawozdanie z zebrania Sekcji elektrotechników P.T.P. d. 2 kwietnia 1914*, CT 1914, nr 14, s. 175-176.

⁵⁴ *38-me Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za lata 1914-1915*, CT 1916, nr 2, s. 10-11.

W przeciągu 1915 roku Sekcja zdołała jedynie porozumieć się ze Związkiem austriackich i węgierskich elektrowni w sprawie tłumaczenia *Wskazówek ratowania porażonych prądem elektrycznym*, dokończyć tłumaczenie i zrobić korektę⁵⁵.

Intensywne działania zbrojne na terenie wschodniej Galicji skoncentrowały działalność PTP w najbliższych latach wokół kwestii odbudowy kraju ze zniszczeń wojennych. Wielu elektryków z Sekcji również włączyło się w tą akcję (szczególnie Gabriel Sokolnicki i Roman Dzieślewski), co dodatkowo ograniczyło działalność Sekcji.

W 1918 roku Sekcja zintensyfikowała swoją działalność. 2 IV 1918 roku odbyło się zwyczajne Walne Zgromadzenie członków. W jego trakcie wybrano nowy zarząd: Roman Januszkiewicz został prezesem, Gajczak wiceprezesem, Kazimierz Siwicki sekretarzem, a jego zastępcą Stanisław Kozłowski. Uchwalono zwrócić się do Wydziału Krajowego z przedstawieniem potrzeby powołania do życia, przy Wydziale, specjalnego referenta do spraw elektrotechnicznych. Sekcja przedstawiła swoją opinię do projektów zarówno austriackiej, jak i polskiej (wówczas Królestwa Polskiego pod niemiecką kuratelą) ustawy elektrycznej⁵⁶. Najważniejsza dla elektrotechników galicyjskich była jeszcze austriacka ustawa, 23 IV 1918 odbyło się zebranie Sekcji w jej sprawie. Wnioski do projektu ustawy zostały opracowane przez Sokolnickiego w porozumieniu z Stanisławem Bielińskim z Krakowskiego Towarzystwa Technicznego. Uchwalono przesłać te wnioski jako wspólną opinię obu towarzystw do Wiednia i Centrali Odbudowy Kraju⁵⁷.

⁵⁵ Wacław Günther, *Sprawozdanie Sekcji Elektrotechników za lata 1914 i 1915*, CT 1914, nr 14, s. 19.

⁵⁶ *Posiedzenie Wydziału głównego*, CT 1918, nr 12, s. 120.

⁵⁷ *Ibidem*. Więcej na temat ustawy i opinii galicyjskich towarzystw na jej temat patrz: Stanisław Bieliński, *Nowa ustawa o gospodarce elektrycznością*, „Czasopismo Krakowskiego Towarzystwa Technicznego” 1918, nr 3, s. 24-26; tekst opinii (rezolucji) patrz: Stanisław Bieliński, *Rezolucja Polskiego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie i Krakowskiego Towarzystwa Technicznego w sprawie projektu ustawy o gospodarce elektrycznością*, „Czasopismo Krakowskiego Towarzystwa Technicznego” 1918, nr 5, s. 51-52.

Powstanie niepodległej Polski w 1918 roku zniosło przeszkody uniemożliwiające zespolenie wszystkich polskich organizacji elektrotechnicznych w jedną, ogólnopolską. Zanim jednak doszło do zjednoczenia, Sekcja prowadziła ożywioną działalność, w sumie w 1919 roku odbywając 7 posiedzeń. 2 V 1919 roku wybrano nowy zarząd: Józef Tomicki – prezes, Tadeusz Gajczak – zastępca prezesa, Leszek Czajkowski – sekretarz, Stanisław Kozłowski – zastępca sekretarza. Następnie Tomicki wygłosił sprawozdanie ze zjazdu elektrowni, który odbył się 24 IV w Warszawie (na którym utworzono Związek Elektrowni Polskich), później zaś omówiono sprawę ogólnopolskiego zjazdu elektrotechnicznego, upoważniając Tomickiego do reprezentowania Sekcji na tym zjeździe. W końcu dyskutowano nad słownictwem, a dokładniej nad 44 wyrazami, co do których istniały rozbieżności między elektrykami ze Lwowa i Warszawy, wybrano 4-osobową komisję, której zadaniem było przygotowanie odpowiedzi dla warszawskiego Koła elektrotechników w tej sprawie⁵⁸. Na kolejnych posiedzeniach dyskutowano na temat projektu taryfy celnej, Sekcja wzięła też udział w ankiecie krakowskiej w sprawie stawek do tej taryfy.

Dzieje samodzielnej Sekcji Elektrotechników w PTP zamyka symbolicznie Ogólnopolski Zjazd Elektrotechników, który odbył się w dniach 7-9 VI 1919 roku w Warszawie. Jak zostało to ustalone, Tomicki reprezentował tam lwowskich elektryków, należąc do prezydium zjazdu i będąc w drugim dniu obrad (8 VI) jego przewodniczącym⁵⁹. W zjeździe wzięli też udział inni elektrycy lwowscy, m.in.: Maurycy Altenberg, Roman Dzieślewski, Roman Januskiewicz, Adam Ebenberger, Tadeusz Gajczak, Stanisław Kozłowski, Roman Negrusz, Oskar Piotrowski, Adolf Schleyen, Antoni Schwartz, Gabriel Sokolnicki, Władysław Szaynok, Kazimierz Wiśniewski⁶⁰. Żaden z nich nie zgłosił na obrady referatu, choć brali aktywny udział w dyskusjach, zwłaszcza Dzieślewski. W trakcie zjazdu powołano do życia Stowarzyszenie Elektrotechników Polskich (SEP) z tymczasowym,

dziewięcioosobowym Zarządem, w którego skład weszło dwóch lwowian, Tomicki i Sokolnicki. Uznano, że istniejące dotychczas koła elektrotechniczne zostaną bez balotowania przyjęte jako część Stowarzyszenia Elektrotechników Polskich, a wśród nich znalazła się lwowska Sekcja Elektrotechniczna⁶¹.

Fot. 6. Siedziba TP we Lwowie, stan dzisiejszy (źródło: zbiory autora)

Formalnie Sekcja przyjęła funkcję lwowskiego Koła SEP na walnym zebraniu członków, które odbyło się 30 XII 1919 roku. Sokolnicki i Altenberg przedstawili regulamin zarządu Koła i jego statut, który przyjęto⁶². W ten sposób dalsza historia Sekcji Elektrotechnicznej we Lwowie stała się odłąd częścią historii SEP. Pozostało zagadnienie stosunku Sekcji (i już Koła) do PTP. Sekcja od przyjęcia funkcji Koła SEP w dalszym ciągu pozostawała też częścią PTP, ogłaszając sprawozdania zarówno w „Przeglądzie Elektrotechnicznym” – organie SEP, jak i w „Czasopiśmie Technicznym”. Większość odczytów i zebrań, jak dotychczas, organizowano w siedzibie PTP przy ówczesnej ulicy Zimorowicza (dziś Dudajewa 9). Stosunek PTP do Koła w późniejszych latach ulegał jednak zmianie, szczególnie niejasna jest relacja PTP

⁵⁸ *Sekcja elektrotechniczna*, CT 1919, nr 9, s. 78; spis 44 diskutowanych terminów zob. „Przegląd Elektrotechniczny” 1919, nr 1, s. 2.

⁵⁹ *Sprawozdanie ze zjazdu*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1919, nr 2, s. 18.

⁶⁰ *Dziennik Zjazdu Elektrotechników Polskich* 1919 nr 1 z 7 VI, s. 12-14, (Dodatek do nr 2) z 8 VI, s. 2.

⁶¹ *Sprawozdanie ze zjazdu*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1919, nr 2, s. 21.

⁶² *Sprawozdanie Sekcji Elektrotechnicznej*, CT 1920, nr 6, s. 50.

do Oddziału Lwowskiego SEP (w który przekształciło się Koło, a więc i Sekcja w związku ze zmianą statutu SEP w 1928 roku).

5. Podsumowanie

Sekcja Elektrotechników we Lwowie (jak ją nazywano na początku, później coraz częściej występuje jako Sekcja Elektrotechniczna) odegrała dużą rolę w rozwoju elektrotechniki nie tylko na obszarze „podległym” Towarzystwu Politechnicznemu – a więc wschodniej Galicji, ale w całym tym kraju. U jej zarania, co zrozumiałe, w największym stopniu zajmowano się słownictwem elektrotechnicznym, ustalenie którego, na ile to było możliwe w warunkach zaborowych, pozwoliło na większe rozszerzenie działalności o pozostałe kwestie, w tym te związane z przepisami. Coraz liczniej organizowano kursy, wycieczki i odczyty, których część publikowano. Dobrze wpływało to na poziom wiedzy lwowskich inżynierów z dziedziny elektrotechniki.

Nie wszystkie działania Sekcji przynosiły sukces, zwłaszcza Memoriał w sprawie rozwoju elektrotechniki w Galicji nie został wykorzystany przez władze. Zapewne było jeszcze za wcześnie by konserwatywne elity galicyjskie dostrzegły ogromne znaczenie elektrotechniki. Przykład musiał przyjść z lepiej rozwiniętych krajów. Dość powiedzieć, że dopiero w 1913 roku utworzono biuro elektrotechniczne przy Ministerstwie Robót Publicznych w Wiedniu, co ożywiło nadzieję lwowskich elektrotechników na „odgrzebanie” ich memoriału przez Wydział Krajowy⁶³. Z pewnością w końcu stałoby się to, gdyby nie wybuch wojny w 1914 roku. Pomimo tego, nie należy sądzić, że starania Sekcji wokół unormowania rozwoju elektrotechniki przy współpracy z czynnikami rządowymi nie dały żadnych rezultatów. Można dostrzec echo tej inicjatywy najpierw w działalności Grupy Elektrycznej przy Centrali krajowej dla gospodarczej odbudowy Galicji, a później, już w II RP, w kompetencjach i działalności Urzędu Elektryfikacyjnego (w ramach Ministerstwa Przemysłu i Handlu) a także Państwowej Radzie Elektrycznej. Wybuch wojny zniweczył również inne zamierzenia Sekcji odnośnie utworzenia Biura porady elektrotechnicznej przy TP, nie zdołano wydać też podręcznika dla monterów-elektryków. Racjonalizatorska

⁶³ Biuro porady elektrotechnicznej, CT 1913, nr 29, s. 346.

i organizacyjna aktywność Sekcji, szczególnie jej dążenie do współpracy z innymi kołami elektrotechników, zwłaszcza pod egidą kolejnych Zjazdów Techników Polskich jest ważną częścią ogólnej historii polskiej elektryki. Podkreślić należy wielki wkład poszczególnych osób w działalność Sekcji, zwłaszcza Kazimierza Drewnowskiego, który był inicjatorem nie tylko samego formalnego zawiązania Sekcji, ale i większości jej inicjatyw w omówionym czasie.

6. Czasopisma

- [1]. „Czasopismo Techniczne” 1900-1920.
- [2]. „Przegląd Elektrotechniczny” 1919-1920.

7. Bibliografia

- [1]. XXXIV Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1910, Lwów 1911.
- [2]. XXXV Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1911, Lwów 1912.
- [3]. XXXVI Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1913, Lwów 1913.
- [4]. XXXVII Sprawozdanie Wydziału Głównego Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie za rok administracyjny 1913, Lwów 1914.
- [5]. Bieliński S., *Nowa ustawa o gospodarce elektrycznością*, Czasopismo Krakowskiego Towarzystwa Technicznego, 1918, nr 3, s. 24-26.
- [6]. *Dziennik Zjazdu Elektrotechników Polskich* 1919 nr 1 z 7 VI, nr 2 z 8 VI.
- [7]. *Oddział Lwowski (1906 r.)*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1930, nr 12, s. 297-298.
- [8]. *Pamiętnik V Zjazdu Techników Polskich we Lwowie w roku 1910*, red. Stanisław Anczyc, Lwów 1911.
- [9]. *Pamiętnik VI Zjazdu Techników Polskich od 11 do 15 września 1912 r. w Krakowie*, red. Stanisław Żeleński, Roman Ingarden, Kraków 1914-1917.
- [10]. *Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie 1877-1927 Księga pamiątkowa*, red. Maksymilian Matakiewicz, Lwów 1927.
- [11]. Rzewnicki J., *Prace nad słownictwem elektrotechnicznym 1900-1925*, Warszawa 1925.
- [12]. *Towarzystwo Politechniczne we Lwowie 1877-1902 Pamiętnik jubileuszowy*, red. Edmund Grzębski, Lwów 1902.
- [13]. Skarzyński T., Kubiawski J., *Ważniejsze wydarzenia w okresie 1882-1919-1945*, [w:] *Stowarzyszenie Elektryków Polskich Zeszyt Historyczny nr 1; 75 lat SEP 1919-1994*, red. Tadeusz Skarzyński, Warszawa 1994.
- [14]. Żerański T., *Historia Stowarzyszenia Elektryków Polskich 1899-1919*, „Przegląd Elektrotechniczny” 1939, nr 12, s. 593-614.

Odczyty wygłoszone w Sekcji Elektrotechnicznej i publikacje jej członków w „Czasopiśmie Technicznym” w latach 1908-1919		
Rok	Imię i nazwisko prelegenta	Tytuł
1908	Kazimierz Drewnowski	<i>W sprawie słownictwa elektrotechnicznego, zastosowanego w II t. Technika</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>Z wystawy elektrotechnicznej w Marsylii w 1908 roku</i>
	Gabriel Sokolnicki	<i>Fabrykacja żarówek metalowych</i>
1909	Aleksander Rothert	<i>Rzut oka na historię maszyn elektrycznych*</i>
	Aleksander Rothert	<i>O przetwornicach jedno- i dwutwornikowych</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>O przetwornicach jedno- i dwutwornikowych</i>
1910	Gabriel Sokolnicki	<i>Przykład rachunku rentowności zakładu elektrycznego</i>
	Marian Dziewoński	<i>O Turbinie parowej w elektrowni na Persenkówce</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>Postępy na polu przenoszenia energii i trakcji elektrycznej w Szwajcarii</i>
1911	Tadeusz Gajczak	<i>Istota i znaczenie elektrowni okręgowych w Galicji</i>
	Tadeusz Gajczak	<i>O niebezpieczeństwie elektryczności</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>O zużycowaniu siły wodnej Dunajca do nowej fabryki kwasu azotowego w Jazowsku</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>O wytwarzaniu kwasu azotowego z powietrza sposobem I. Mościckiego</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>Najnowsze doświadczenia z żarówkami metalowymi</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>Międzynarodowa komisja elektrotechniczna</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>Postępy i braki elektrotechniki w Galicji</i>
	Marian Dziewoński	<i>O nowej turbinie parowej w elektrowni lwowskiej i o kondensatorze syst. „Contraflo”.</i>
1912	Tadeusz Gajczak	<i>Elektrownia miejska w Krakowie Sprawozdania za lata 1904-1910</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>Najnowsze zdobycze techniki oświetlenia elektrycznego</i>
	Józef Tomicki	<i>Ze statystyki Miejskich Zakładów Elektrycznych we Lwowie</i>
	Leszek Czajkowski	<i>Porównanie kosztów energii elektrycznej i gazu</i>
	Zdzisław Szpor	<i>Ogniwo galwaniczne własnego pomysłu</i>
1913	Gabriel Sokolnicki	<i>O elektrowni w Nowym Sączu</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>Problem regulacji obrotów w elektrotechnice</i>
	Kazimierz Drewnowski	<i>Nowe żarówki metalowe</i>
	Tadeusz Świeżawski	<i>O znaczeniu dla rolnictwa elektrowni okręgowych w Niemczech</i>
1914	Gabriel Sokolnicki	<i>O zastosowaniu elektromotorów w przemyśle drobnym ze szczególnym uwzględnieniem kalkulacji kosztów ruchu</i>
	Tadeusz Żerański	<i>Urządzenia elektryczne cukrowni Chodorów</i>
1916	Gabriel Sokolnicki	<i>Ciekawy wypadek elektrolizy w instalacji</i>
	Wacław Günther	<i>O kompensatorze fal elektrycznych</i>
	Roman Dzieślewski	<i>Technicy nasi a odbudowa kraju</i>
	Ignacy Mościcki	<i>O własnych pracach w dziedzinie fabrykacji azotu z powietrza</i>
	Maurycy Altenberg	<i>O elektryfikacji Galicji</i>
1917	Kazimierz Drewnowski	<i>W sprawie słownictwa elektrotechnicznego</i>
	Wacław Günther	<i>Oscylograficzne badanie maszyn elektrycznych</i>
1918	Józef Tomicki	<i>Konie żywe, a maszynowe po wojnie.</i>
	Józef Tomicki	<i>Wyzyskanie gazu ziemnego</i>
	Tadeusz Gajczak	<i>W sprawie elektryfikacji kraju</i>
	Franciszek Rychnowski	<i>O materji elektrycznej</i>
1919	Gabriel Sokolnicki	<i>Pomiar sieci 3-fazowej o równomiernym obciążeniu faz miernikami jednofazowymi</i>
	Stanisław Fryze	<i>Minimum miedzi w sieci elektrycznej</i>

Autor

Piotr Rataj

Uniwersytet Opolski,

Pracownia Historyczna SEP w Opolu, Oddział Opolski SEP,

e-mail: piotr.rataj33@wp.pl